

Kritike antropologije iz same discipline i izvan nje, glavna su odlika našeg intelektualnog života od kasnih 1960-ih godina. Teorijske i empirijske osnove kulturne i socijalne antropologije pod stalnim su napadom od strane marksističke i kritike Nove levice u 1960-im godinama, do skorijih kritika koje dolaze iz poststrukturalizma, postmodernizma, teorije književnosti, postkolonijalnih i studija kulture. Rezultat svega toga jeste da je nekoliko akademskih generacija obrazovano čitanjem napada na disciplinu, a mnogo manje čitanjem stvarnih teorijskih radova i etnografija ranijih antropologa.

(Lewis 1998, 716)

...nema sumnje da se studenti koji danas počinju studije antropologije suočavaju sa do sada neviđenim problemima definisanja profesije. Svako od njih ponaosob mora doslovno ponovo da izmisli profesiju kako bi postao antropolog – ako ne da je ponovo izgradi, a ono svakako da je tokom tog procesa ponovo oživi.

(Stocking 1992, 372)

TEORIJA ETNOGRAFIJE

Prolegomena za istoriju postmoderne antropologije

U kontekstu strateškog evaluativnog preispitivanja teorijsko-metodoloških dometa antropologije dvadesetog veka, serija monografija "Istorija potmoderne antropologije" ima za cilj da u didaktičko-polemičke svrhe formalizuje one aspekte postmoderne antropologije s trajnom unutar-disciplinarnom, interdisciplinarnom, meta-metodološkom, meta-istorijskom i meta-teorijskom relevancijom. S tim ciljem, debatu o statusu i relevanciji postmoderne antropologije revitalizovanu oko Milenijuma, u prvoj monografiji iz serije redukujem na debatu o dometima postmoderne teorije etnografije, analizirajući osnovne kontekste njenog nastanka, primene i implikacije po savremena istraživanja, predavanje, primenu antropologije i po njen status na interdisciplinarnoj sceni.¹

Navodno irelevantna, tenzija između moderne i postmoderne antropologije, koja je obeležila savremenu teorijsku i metodološku istoriju discipline, antropologiju čini relevantnijom nego ikada. Modernistički otpor tradiciji (etnologija kao nauka protiv običaja) nasuprot postmodernoj neoromantičarskoj revitalizaciji tradicija zarad liberatornog, humanističkog, multi-

¹ Ovo poglavlje je dopunjen i izmenjen tekst ranije objavljene monografske studije (Milenković 2006c)

vokalnog i drugih ispravljanja istorijskih (rasnih, klasnih, etničkih, naučnih, rodnih, potkulturnih...) nepravdi, predstavlja trajnu, doduše nedovoljno artikulisanu vrednost antropologije za nastavu društvenih i humanističkih nauka i njihovu primenu u političkom odlučivanju kako da aranžiramo sopstvene živote.

Osnovni tematski okvir istraživanja koje sam preduzeo predstavlja potreba za reinterpetacijom nasleđa "krize", uglavnom američke, kulturne antropologije poslednje četvrtine dvadesetog veka, na koju je najfrekventnije referirano kao na *postmodernu antropologiju*, ili kao na delimično preklapajuće *krize etnografske reprezentacije, realizma i autoriteta*. S više ili manje intenziteta, trajnijim i manje trajnim, prepoznatim ili neprepoznatim posledicama, niz predloga političko-metodoloških promena u antropologiji kasnog dvadesetog veka koje objedinjujem pojmom *teorija etnografije* značajno su prevazišle probleme u vezi sa postmodernizmom ili etnografskom reprezentacijom, realizmom i autoritetom. Na interdisciplinarnoj sceni percipirane su u poslednjim decenijama XX veka kao mejnstrim metodološke antropološke imaginacije. Proizvedeći u tom procesu popularizacije krizu poverenja u naučni status i društvenu funkciju discipline, one ipak nisu uspele da se nametnu i kao metodološki mejnstrim s unutar-disciplinarnе tačke gledišta, transformišući se u sasvim specifičnu i još uvek neprofilisanu *teoriju pisanja političkih subjekata* odnosno u *postkulturnu antropologiju* (Milenković 2004).

Reaktualizovana debata o globalnoj "krizi" društvene i interdisciplinarnе recepcije antropologije, i njenoj relevanciji posle "krize reprezentacije" pokrenute "postmodernom antropologijom", sledstveno promeni koncepcije antropologa kao specifičnog tipa intelektualne osobe,² kako u fluktuirajućim

² Grimshaw and Hart 1994; Kuper 1994; Moore ed. 1999; Barnard 2000; Rapport and Overing 2000; Pina-Cabral 2001; Bošković 2002;

granicama discipline, tako i u društvima/kulturama u/o kojima istražuju, pišu i objavljuju antropolozi, predstavlja posledicu, konstituent ili korelat složenih društvenih/kulturnih konteksta na koje se najfrekventnije referira kao na postmodernizaciju društva, globalizaciju kulture i komodifikaciju visokog obrazovanja, u kojima antropolozi danas debatuju "kosmopolitiski karakter" discipline.

Ovaj najnoviji derivat debate u vezi s (i)relevancijom postmodernizacije antropologije i njene metodologije vidim kao izvođenje iz Rabinovljeve preporuke da se okrenemo slici intelektualca kao "kritičkog kosmopolite" (Rabinow 1986, 258). Zanimljivo je da je ta preporuka imala eksplicitni uticaj i poslužila kao uzor teoriji refleksivne modernizacije, predstavljajući jasan uzor za definisanje "samokritičnog kosmopolitizma" kao temelja daljih socijalno-teorijskih refleksivnih uvida (Beck 2002, 18). U tom kontekstu, postmodernu teoriju etnografije analiziram kao jedinu artikulisanu meta-metodologiju antropologije antropologije, i vidim je kao prethodnicu teorije refleksivne modernizacije, jedine savremene socijalne teorije koja pretenduje na opštost, pa njen značaj u interdisciplinarnoj artikulaciji svesti o odnosu identiteta i saznanja daleko prelazi granice jedne discipline.

Ne uvek nezavisno od efekta milenijumske apokaliptičke rehabilitacije sudbinskih pitanja, veliki broj inače različito teorijski, metodološki, institucionalno i kontinentalno pozicioniranih autora, oko Milenijuma je započeo debatu čiji je cilj da ispita da li je u

Geertz 2002; Hannerz 2002; Marcus 2002; Ortner 2002; Kahn 2003... Broj antropoloških tekstova koji, u obnovljenom "kosmopolitskom" ili "omparativnom" anru, konstatuju da je postmoderna antropologija "prošla", da se "završila" a da možda nije ni proizvela "krizu", raste s tendencijom da dostigne lektiru za posebnu monografiju.

antropologiji ikada postojala kriza, da li se ta kriza može smatrati postmodernom, koliko joj je trajna relevancija, da li je antropologija (ponovo) uporedna i kosmopolitska disciplina, i sl. (Kuper 1994; 1999; Moore 1999; Barnard 2000; Rapport and Overing 2000; Bošković 2002; Geertz 2002; Hannerz 2002; Marcus 2002; Kahn 2003; Milenković 2003a; Hastrup 2005; Kovačević 2006). Bilo o formi polemičkih ogleda, bilo na udžbeničkom i enciklopedijskom nivou, bilo "u prolazu" i uporedo analizi neke naizgled sasvim nezavisne teme, autori zainteresovani za status i relevanciju postmoderne antropologije u celini disciplinarne istorije mahom konstatuju njen kraj, zaokruženost, istorijsku distancu koju prema njoj možemo da imamo i pouke koje iz nje možemo da artikulišemo i nasledimo za savremena istraživanja, nastavu i javnu ulogu discipline.

Reaktuelizovana debata direktni je derivat *Writing Culture* debate (u daljem tekstu WC). Debata u vezi sa idejama iznetim tokom 1980-ih godina u zborniku *Writing Culture* (Clifford and Marcus eds. 1986), knjizi *Anthropology as Cultural Critique* (Marcus and Fischer 1986), i seriji članaka poput "Ethnographies as Texts" (Marcus and Cushman 1982) ili "On Ethnographic Surrealism" (Clifford 1981), pokrenuta je sredinom 1980-ih godina kao političko-metodološka kriza poverenja u jedno od osnovnih sredstava proizvodnje znanja u antropologiji, u etnografiju. Debata je na interdisciplinarnoj sceni u godinama koje su sledile percipirana kao: a) "postmoderna antropologija" ali i b) kao "savremena antropologija".

Činjenica da su iz nje derivirane rasprave manjeg obima u vezi s postmodernizacijom discipline često prepoznavane i kao ekstremne, ekscentrične, anti-naučne, literarne, ili da su (pogrešno) tumačene kao marginalna pojava u disciplini, samo dodatno komplikuje problem relevancije ovog masovnog trenda preorijentacije i transformacije antropološkog metodološkog diskursa u kontekstu

kontinuirane debate o naučnom metodu i iz nje izvedene debate o metodu u društvenim naukama, koja u specifično antropološkoj metodologiji nikada nije prekidana. O WC teoriji etnografije (u daljem tekstu WCTE) raspravljam kao o, ne očigledno mada izvesno, direktnom derivatu nikada prekinute debate o naučnom statusu antropologije, žargonski prilagođenom interdisciplinarnoj postmodernoj "teoriji", koji proizvodi/ostavlja trajne političke posledice nezavisno od činjenice da je iz unutar-disciplinarne perspektive "završen".

Osnovni cilj mi je da predupredim dalju proizvodnju krize *društvene i interdisciplinarne recepcije* antropologije, metodološko-političkim konvencijama, koordinativnim redeskripcijama i kritikom genealogije postmoderne teorije etnografije. "Potreba" kojom serija monografija počinje, usmerena je ka razmišljanju kako da naknadno ne proizvedemo nedostatak. Motivisan sam širenjem okvira primene antropologije, posebno njene evropske etnološke varijante, kao kulturnog agensa u procesima transformacije visokog školstva, javne sfere i političkog sistema koji su u toku u širem evropskom kontekstu (objedinjeni "Evropom znanja"), pa i u Srbiji.

Iako sam skloniji viziji antropologije kao polja imaginativne i socijalne igre zaštićene od ograničenja javnog angažmana, kao hrpe fluksusa proizvođača otvorenih dela, nešto nalik na umetničku eksperimentalnu intervenciju legitimisanu institucijom, i dalje verujem da antropologiji treba definisati očiglednu i stratešku naučnu, kulturnu, političku i obrazovnu misiju. U tom kontekstu, pisanje posle postmodernizma nužno inkorporira modernističke ideale prosvetiteljstva prilagođene svesti o mogućnostima/ograničenjima discipline.

Već izvesno vreme verujem da u marketizovanoj, komodifikovanoj i kulturnim ratovima posvećenoj akademiji, u kojoj nam cilj postaje pružanje usluga i rešenja pre nego postavljanje

pitanja i otkrivanje problema, antropologija, posebno u svojim etnološkim evropskim varijantama koje pokazuju značajne sličnosti s američkom antropologijom kao kulturnom kritikom, može da (p)ostane javno dobro i "nacionalna nauka", uz redefinisiranje "nacije" i "nauke", pa da je u skladu sa tim regulativnim idealom treba ubuduće proizvoditi. Zbog toga značajan deo rasprava posvećujem tezi po kojoj postmoderna krizu discipline možemo i treba da upotrebljavamo pri pragmatičnoj odbrani "naučnog statusa" antropologije u društvima naviknutim na nauku. Održavanje naučnog statusa antropologije kao kulturne kritike i tipa političke/socijalne teorije koji može da pomogne naciji, toj budžetsko-interpretativnoj zajednici, da živi bolje, uz intervenciju u sliku nauke kakva nam je za takvu zajednicu potrebna, vidim kao osnovni regulativni ideal svih mojih istraživanja.

Osnovni, u disciplini i van nje najpopularniji naziv za teorijsko-metodološku problematizaciju etnografije u antropologiji poslednje četvrtine dvadesetog veka jeste "postmoderna antropologija". Interesuje me kako bismo mogli da je razumemo danas, kada u udžbenicima, rečnicima i enciklopedijama uz, na primer, "funkcionalnu", "strukturalnu" ili "interpretativnu" antropologiju, zauzima mesto među "prošlim", "završenim" i drugim "bivšim" paradigmama, kao "poglavlje" ili "epizoda" u istoriji antropoloških ideja.

Postmodernizam je, barem u delu akademije, danas stekao status "normalne nauke" – već sredinom 1990-ih godina nije više nosio uzbuđenje skandala i prevazilaženja granica, postajući i sam ortodoksan (Callinicos 1995, 734). U širem kontekstu kvalitativnih istraživanja, postmoderna antropologija pripada onim metodološkim modelima koji dozvoljavanju metodske brikoliranje: "Kvalitativno istraživanje koristi semiotiku, analizu narativa i diskursa, arhivsku ali i fonemsku analizu, grafikone, statistiku, psihoanalizu, etnometodologiju, feno-

menologiju, hermeneutiku, feminizam, dekonstrukciju... ne povlašćujući ni jedan postupak niti metod u odnosu na ostale... kvalitativno istraživanje kombinuje postmoderno objašnjenje s pozitivističkim pristupom ljudskom iskustvu, a može biti humanističko i kritičko istovremeno. Ono podrazumeva Gercove "zamašnjene granice žanrova" i antropološku krizu reprezentacije, legitimacije i prakse" (Denzin and Lincoln 2000, 6-7).

Rezultati istraživanja udžbeničkih, rečničkih, enciklopedijskih, preglednih i srodnih statusa postmoderne antropologije pokazuju njenu zapanjujuće popularnu redukciju na trend, fazu, epizodu i odgovor na "krizu u disciplini". Ova reduktivna standardna interpretacija omogućila je tokom poslednje dve decenije govor postmoderne antropologije o istoriji i metodologiji uokviren debatama o identitetu istraživača, legitimaciji istraživanja, autoritetu antropologije kao nauke i drugim postmodernim temama šire socijalne, političke, kulturne i književne teorije, kako su naturalizovane u antropologiju. Osim toga, standardna interpretacija – iako pogodna za interdisciplinarnu proliferaciju – onemogućila je prepoznavanje formalnog karaktera ovog metodološkog projekta, što je ostavilo trajne posledice po mogućnost predavanja i primene ideja iznetih bilo u zasnivačkim tekstovima bilo u njihovim kasnijim rekontekstualizacijama. Tako je postmoderna antropologija započela sopstveni život, bez primera i bez forme, bez pravila ili recepta koji može biti "primenjen" kao "metod". Ovo je i osnovni razlog zašto je raznovrstan skup ranih etičkih, političkih, obrazovnih i epistemoloških implikacija tog trenda naknadno uglavnom redukovan na debatu o etnografiji.

Postmoderna antropologija, i iz nje izvedena teorija etnografije, tako danas uživaju status trenda prema kojem i metodološki najliberalniji autori imaju ambivalentan stav. Barnard (Barnard 2000, 169) *Writing Culture* posmatra kao "vodeći

postmoderni antropološki tekst" dok je Behar, jedna od urednica analogne feminističke kolekcije *Women Writing Culture*, posmatra kao "postmodernističku ili tekstualističku kritiku" mada i kao "ključnu prethodnicu feminističkom projektu u antropologiji" (Behar 1995, 4). I urednici zbirke koja je trebalo da nastavi, razvije ili naknadno legitimise WC – *After Writing Culture*, na WC referiraju kao na "prelomni momenat u antropološkoj misli" (James et al. eds. 1997, 1).

Jedan od retkih eksplicitno etnografskih udžbenika *Handbook of Ethnography* u uredničkom uvodu (Denzin and Lincoln 2000, 3) sadrži eksplicitni istorijski opis po kojem su kvalitativna istraživanja posle WC prošla kroz interpretativni ili lingvistički obrt izazvan lavinom nepoverenja u pouzdanost etnografija. Denzin i Linkoln WC posmatraju kao "verovatno najjuticajnije etnografsku knjigu druge polovine XX veka" (n. d., 2), dok filozofski najinformisaniji antropološki priručnik objavljen oko Milenijuma (Rapport and Overing 2000, 19) ukazuje na to da se može smatrati da je definitivno postojala "*The Writing Culture Debate*" u istoriji antropoloških ideja, u smislu u kojem je postojala "era pre *Writing Culture*" (n.d., 26), pa kolekcija i ovde dobija status ključnog, prelomnog teksta.

Uprkos konstantnim upozoravanjima iz Britanije (npr. Spencer 1989), Francuske (npr. Godelier 2000) ili s feminističkih (npr. Mascia-Lees et al., 1989), nativnih (Kanaaneh 1997) i drugih epistemički "povlašćenih" pozicija, da je noseća metafora kulture kao teksta, koja je trebalo WC da posluži kao zamajac kritike etnografskog pisanja zapravo tipično američka verzija, izvedena iz interpretativne antropologije Gercovog tipa, a osim toga i neoriginalna i već obrazložena makar u feminističkoj antropologiji (pa stoga neprimerena revolucionarnom duhu zbornika, globalno neprimenljiva, a mnogim disciplinama i irelevantna), i autori pregleda, udžbenika i enciklopedijskih

odrednica izvan SAD počeli su relativno uniformno da referiraju na WC kao na preokret u disciplini i kao na nekakvu celovitu "postmodernu antropologiju", sve do aktualne debate oko Milenijuma u vezi sa time da li je u antropologiji ikada postojala "postmoderna kriza", i kakva?

Šta je tu bilo "postmoderno"?

Problematizacija etnografije putem teorije etnografije, poput *svoje* reprezentacije, *svog* realizma i *svog* autoriteta (i njima pripadajućim krizama), kao i *sopstvene* verzije refleksivnosti (problemu refleksivnosti posvećujem značajan deo druge monografije u seriji "Istorija postmoderne antropologije: Posle postmodernizma"), poseduje i *sopstvenu* verziju postmodernu, koja je u disciplinarnom kontekstu *sama bila kriza*. Ta postmoderna često nije postmoderna kakvu studenti antropologije mogu da sretnu u literaturi iz drugih disciplina ili iz interdisciplinarne "teorije", što može biti uzrok zbrci i nelagodnosti.

Postmodernizam u antropologiji označava divergentan niz, nekad naivno nekad strateški izmešanih inkompatibilnih pojmova, autora, pristupa, tekstova, modela, praksi primena i javnih nastupa. Ova pikanterija za istoriju discipline i njene metodologije od opštijeg je karaktera, i prepoznata je na interdisciplinarnoj sceni još tokom zahuktavanja sporova na liniji moderna/postmoderna. Više puta je konstatovano da "postmodernizama ima koliko i postmodernista" (Featherstone 1988, 207; Rosenau 1992, 15). Dok brojni prikazi "kriza" discipline vode pseudo-konsenzusu da u dežurne krivce koje kritikuju postmoderni tekstovi spadaju realizam, pozitivizam, kolonijalizam, imperijalizam, etnocentrizam, seksizam i druge dimenzije opisati/objašnjenja u antropologiji, *nema dovoljno razloga, osim eks-*

ternih, da postmoderne antropologe tretiramo kao celinu, koja u nekom smislu postoji posle strukturalizma i modernizma. U tom smislu se i antropološki postmodernizam opire klasifikacijama.

Termin "postmodernizam" pojavljuje se u ogromnom kontekstualnom rasponu, od akademskih eseja do reklama za odeću u Njujork Tajmzu. Njegovo značenje je toliko kontekstualno varijabilno da, prema Deridi, izgleda da funkcioniše kao levi-strosovski "plutajući označavajući": ne toliko da ponese neku vrednost koliko da otvori prostor za ono što nadilazi mogućnost izražavanja. Ova širina pojma svedoči o obimu kulturne promene koji pokušava da obuhvati

(Ermarth 1998, NO44)

Mnogi autori dolazili su u iskušenje da brkanje pojmova postmodernizam, poststrukturalizam i post-industrijsko društvo izbegnu jednostavnim tretmanom istih kao sinonima. I dok je rasprava o post-industrijskom društvu zapravo umnogome zaobišla opštu antropološku teoriju i metodologiju, rasprava o tome šta je bila poststrukturalna a šta postmoderna antropologija implicitna je i u najnovijim udžbenicima, uvodima i enciklopedijama. Svojevremeno je uočeno da se u sociologiji, antropologiji i srodnim disciplinama "poststrukturalizam klasifikuje u postmodernizam" (Dawson, L. L. and R. C. Prus 1993, 147), što ima značajne implikacije pri interdisciplinarnom transferu. Rozeno je, ipak izvela značajnu razliku, posmatrajući poststrukturalizam kao reformu epistemologije i metodologije, a postmodernizam kao kulturnu kritiku i socijalnu reformu koja je u nekakvom odnosu prema pomenutoj poststrukturalnoj reformi: "razlika je pre u naglasku nego supstancijalna – postmodernisti su pre orijentisani ka kulturnoj kritici dok poststrukturalisti naglašavaju metodološka i epistemološka pitanja, dekonstrukciju, jezik, diskurs, značenja... dok post-modernisti pažnju usmeravaju na šire mreže" (Rosenau 1992, 1-3). Hastrup

je sredinom 1970-ih (Hastrup 1976, 123) ponudio značajan kritički pregled, skiciravši poststrukturalizam u antropologiji kao istraživanje i teoriju posle Levi-Strosa, dakle ne nužno i nasuprot strukturalizmu, već kao nastavak i delimično prihvatanje strukturalističkog nasleđa.

Pokušaji generičkih pregleda postmoderne scene u društvenim naukama očuvali su retencijom osnovne nedostatke pisanja istorija naučnih disciplina zbog kojih je postmodernizam, između ostalog, svojevremeno i iniciran. Tako Rozeno (Rosenau 1992, 17) uvodi čitaoce u kratki pregled postmodernizma pričom po kojoj ga odlikuju "sopstvene specifične epistemološke pretpostavke, metodološke preference i supstancijalni fokusi", kao da je reč o totalitetu, o modelu, o znanju izvan konteksta proizvodnji i upotreba, čitajući ga kao da je u pitanju još jedna moderna epistemologija. Sejdmen (Seidman and Wagner 1992, 231) pod postmodernizmom podrazumeva "opis širokih promena naših senzibiliteta, normi i vrednosti, epistemologije i politike". Kao da je reč o modernističkom pokretu, sa manifestom, paradigmatiskim primerima koje treba slediti, postojanom epistemologijom i metodologijom, konceptom nauke, istraživanja i predavanja, kao i receptima za upotrebu i primenu u van-akademske kontekstima. Kao da je nekakav "postmodernizam" normiran i formalizovan, pa ga samo treba koristiti, poput tradicionalnih metoda. Kelner (Kellner 1988, 241) je s pravom insistirao na tome da ne postoji jedinstvena niti ujedinjena postmoderna teorija ili metodologija, i da, kao što se postmodernizam kao fenomen odnosi na široki spektar promena u društvu, ista sudbina ga prati u samoj teoriji o društvu. Ova zbrka predstavlja izvor stalnih frustracija studenata, predavača i autora koji bi da pokušaju da shvate celinu istorije discipline (ali i omiljena laka meta kritičara – o kritikama postmoderne antropologije pišem u četvrtoj monografiji u ovoj seriji).

Smart je, u širokom pregledu debata na liniji modernizam/postmodernizam, svojevremeno (Smart 1990, 16) konstatovao potpunu nejasnost i široko nerazumevanje značenja osnovnih pojmova u opticaju u ovim debatama. Modernizam kao žanr treba razlikovati od modernosti kao društvene formacije – ova razlika može da nam pomogne da razumemo antropološku postmodernu (Knauft 1994, 119). Modernizam, osim toga, možemo posmatrati i kao otklon od modernosti (Lash 1987, 355), kao pokušaj da se društveni uslovi proizvodnje nauke, umetnosti ili bilo čega na neki način prevaziđu. Modernizam kao rezultat društvene diferencijacije i specijalizacije u modernosti, jeste široko prihvaćena definicija, i uglavnom se dovodi u vezu s kapitalističkom modernizacijom na Zapadu, posle XIX veka. Oni autori koji pokušavaju da naprave dublju distinkciju između društva i kulture, modernost posmatraju kao društveni, a modernizam kao kulturni fenomen, gde je modernizam "jedan od projekata modernosti" (Habermas 1981, 7).

Modernost u sociološkoj imaginaciji odlikuju slom feudalnih i religijskih poredaka u evropskim društvima, proces racionalizacije, socio-ekonomske diferencijacije, urbanizacije i industrijalizacije. U ovom kontekstu, dominantan teorijski projekat je onaj koji obično nazivamo prosvetiteljstvom – elaboracija principa navodno univerzalne racionalnosti. U formi pozitivističke društvene nauke, moderni racionalizam predstavljao je društveni život i život pojedinca kao rukovođene objektivnim zakonima analognim onima za koje se zamišlja da postoje u svetu prirode.

(Coombe 1991, 189)

Postmodernizam se obično negativno definiše, kao kritika određenog skupa modernističkih vrednosti, fenomena i praksi (Rosenau 1992, 5-6): industrijalizacije, urbanizacije, napredne tehnologije, nacionalne države, ubrzanja života, karijere, kan-

celarije, individualne odgovornosti, birokratije, liberalne demokratije, tolerancije, humanizma, egalitarizma, eksperimenta, kriterijuma evaluacije, neutralnih procedura, depersonalizovanih pravila ili racionalnosti.

Modernost i modernizam se često dovode u vezu sa širenjem projekta prosvetiteljstva, pa se posmatraju i kao "posle prosvetćenosti" – period i preokret posle ekonomske i epistemološke transformacije koju ne treba redukovati isključivo na kapitalizam, već i na pojavu "objektivne nauke, univerzalnog prava i morala, i autonomne umetnosti" (Habermas, n.m.). Jedan od retkih internalističkih metodoloških priručnika u antropologiji (Pelto and Pelto 1978, 22) definiše nauku kao "strukturu i proces otkrića i opravdanja sistematičnog i pouzdanog saznanja o relativno trajnim aspektima kosmosa, sprovedenog empirijskim posmatranjem, uz razvoj koncepata i propozicija za njihovo međusobno povezivanje i objašnjenje". Držim da za većinu zbrke nastale u vezi sa "anti-naučnim" karakterom "postmoderne antropologije" treba kriviti upravo popularne predstave o nauci, koje su retki metodološki priručnici u antropologiji, poput ovog, zdušno potkrepljivali.

Gidens je (Giddens 1987, 55) ponudio razrešenje semantičke zbrke u vezi s modernošću, modernizmom, kapitalizmom, prosvetiteljstvom i drugim elementima ovog diskusionog paketa, predloživši sintagmu *ortodoksni konsenzus*. Njega čine: a) dominacija teorijskog uticaja pozitivističke filozofije, kao logičkog okvira koji je trebalo da važi i za prirodne i za humanističke nauke; b) metodološki primat funkcionalizma i c) sadržajna usmerenost socijalnih istraživanja na fenomene u vezi s kapitalističkom industrijalizacijom. Jasno je da, makar u trećem segmentu, ni ova definicija ne zadovoljava potragu za specifičnim i stalno perpetuiranim pitanjem "šta je antropološka modernost?" Da li su autori koje kritikuju postmoderni antro-

polozi svi redom bili logički pozitivisti, funkcionalisti i istraživači kulturnih aspekata kapitalističke industrijalizacije?

Postmoderna antropologija, u onom svom nosećem trendu koji epitomizuje WC stil bavljenja disciplinom, nije se samoironično preopisala u ukupnoj istoriji antropologije. WCTE ne piše nekakvu istoriju celine antropologije, kalibriranu sopstvenim potrebama, već počinje referencama – na orijentalizam, ponovljene studije i politiku znanja, rehabilitujući interpretativnu etnografiju u njenim kasnijim razvojem (kao refleksivnu, dijalošku, kritičku, eksperimentalnu i multi-terensku etnografiju) i oživljavajući kritički potencijal antropologije i u njenom nosećem relativističkom okviru ("povratak Boasu") i referencama na levičarsku kritičku antropologiju 1960-ih i 1970-ih godina. Ona je započela kao "kritika", i preciznije, kao diskurs tri "krize". S tim na umu, i moje analize operišu u kontekstu koji je krajem XX veka postmodernizam s revolucionarnim entuzijazmom tretirao kao "najznačajniji uticaj u savremenoj antropologiji... kao pokušaj da se preformulišu profesionalni zadaci antropologa" (Nencel and Pels 1991, 2) putem kritike "etno-logike Zapada" (Lemaire 1991, 37).

Zašto i kome je bitno "da li je postojala postmoderna antropologija"?

U nedostatku jasne analize sopstvene istorije, a budući da su istoriju antropološkog postmodernizma uglavnom nastojali da fiksiraju njegovi teorijsko-metodološki oponenti, i teorijski i metodološki status postmoderne antropologije i različitih anti-postmodernih odgovora predstavlja polje akademskog sukoba i dve decenije pošto su započele polemike o tome da li je postmodernizam u antropologiji ikada postojao? O tom pitanju ne postoji disciplinarni konsenzus, prvenstveno zbog činjenice da

postmoderni teoretičari etnografije i društvenog statusa antropologije, kao i njihovi kritičari, koriste kratke i polemičke forme, zbog malog broja etnografskih monografija čiji autori pristaju da na njih bude referirano kao na "postmoderne", zbog globalnog nedostatka studija koje bi obuhvatile period geneze i interdisciplinarnu proliferaciju koncepta generičkih označenih kao "postmoderna antropologija," ali i zbog nesklonosti teoretičara etnografije informisanih postmodernizmom da objavljuju algoritamska metodska uputstva i primere jasno primenljive izvan konteksta u/o kojem su napisani. U vezi sa ovim pitanjem od posebnog je značaja činjenica da postmoderna antropologija nikada nije formalizovana kao metodološki model, osim od strane kritičara, koji su je po pravilu strateški esencijalizovali na formu skeptičkog relativizma (npr. d'Andrade 1995 i 2000; Gellner 1985 i 2000/1992; Spiro 1986 i 1996).

Genealogiju WCTE odlikuje "izmeštanje" opšte antropološke metodologije u rasprave o etnografiji – redukcija opšte antropološke metodologije na teoriju etnografije, pa čak i redukcija antropologije na etnografiju. Ovo je proces za koji obično "okrivljuju" Gerca,³ mada je zapravo mnogo širi, i deo je interdisciplinarne

³ Redukcija antropologije na etnografiju verovatno je najsloženija redukcija u istoriji antropološke metodologije, zato što zahteva istovremeno odricanje od normativnog karaktera bilo koje tradicionalne metodološke koncepcije. Ona prvo zahteva da antropologiju tretiramo kao proučavanje kulture. Potom, da kulturu tretiramo kao tekst. Konačno, ona od nas zahteva i da antropologiju definišemo još i isključivo njenim etnografskim metodom. Brojne su kritike ovog stila argumentacije u antropološkoj metodologiji. Od ranih kritika Gercove redukcije ("Kultura kao tekst u delu Kliforda Gerca, Schneider 1987) i njoj primerene beskonačne regresije hermeneutičkog kruga (Scholte 1986), do potpunog odbacivanja ideje da se antropologija uopšte može definisati isključivim referiranjem bilo na kulturu, bilo na etnografiju (Hastrup 2005).

debate realista i konstruktivista, koja u eksplicitnoj formi u okvirima antropologije postoji decenijama, od etnonauke do antropologije nauke.⁴

Pod "izmeštanjem" podrazumevam trend teoretisanja o teorijskoj produkciji, metodskoj praksi, metodološkoj autorefleksiji i javnom angažmanu discipline, koji je u pomenutom periodu pretendovao da objedini, supstituiše, dekonstruiše, demistifikuje ili eliminiše totalitet teoretisanja o čoveku, rasi, kulturi, naciji, ljudskoj prirodi, racionalnosti, društvu, srodstvu, moći, religiji, seksualnosti i drugim tradicionalno antropološki relevantnim temama. Kao novi totalitet oslobođen potrage za predmetom nauke, oslobođen neke konkretne teorije i nekog konkretnog metoda. Kao nova meta-naracija.⁵

⁴ Etnonauka kao trend započinje upravo preispitivanjem klasifikatornih mentalnih konstrukcija antropologa i proučavanih, pitajući se koja je realna, u kojem kontekstu se semantičke (nominalne) strukture korišćene u istraživanju preklapaju sa "odgovarajućim" obrascima koje koriste proučavani, da li je etnografsko istraživanje nametanje antropologovih preterenskih koncepcija stvarnosti proučavanih itd. Obimna literatura na ovu temu zapravo je bila i zlatno doba pokušaja da se u antropologiji metodološka pitanja tretiraju u konkretnom kontekstu (što je disciplinarni ideal) ali bez stroge norme, karakteristične za neempirijske discipline. Projekat je, uprkos povremenim uskrnućima, iznenada otišao u istoriju discipline početkom 1980-ih godina. Bio je dobra prilika da se disciplina uključi u interdisciplinarnu socijalizaciju epistemologije, mada je personalistički karakter WCTE a etnografije kao individualnog dela, preovladao tokom te decenije. O posledicama personalizacije pitanja od opšteg teorijskog značaja putem individualizacije refleksivnosti pišem u drugoj monografiji u seriji.

⁵ Postmoderni karakter WCTE očigledan je u ovom procesu "izmeštanja ontologije u epistemologiju" (McHale 1996, 10; delimično u prevodu MekHejl 1989a i 1989b), karakterističnom za širu po-